

Bodosi Béla

Az egri lyceum története, különös tekintettel a polgári korszak oktatástörténetére

Bölcsészdoktori értekezés

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Budapest, 1995

1. A kutatás tárgya, előzményei

1985-ben kerültem az egri tanárképző főiskola neveléstudományi tanszékére, ahol azóta is elkötelezetten oktatom a Neveléstörténet c. tárgyat. A témához való szoros kötődésem indított az egri Líceummal kapcsolatos, immáron 10 éves kutatómunkára, melynek eredménye ez a bölcsészdoktori disszertáció. Az 1996-ban millenniumát ünneplő magyar oktatásügy köszöntésének jegyében s annak ajánlva szándékozom munkámat közreadni: a több szempontból is egyedülálló és patinás egri Líceum intézménytörténetét. A pluralis modesta alkalmazásával ezen belül a polgári korszak oktatástörténeti elemzését is elvégezem.

Az egyetem céljára épült Líceum, története során igen sokféle feladatot teljesített. Működött benne ún. akadémiai tagozat 2-2 éves képzési idővel; jogi, ill. bölcséleti (filozófia) tanszakkal, s ugyancsak főiskolai tagozatként teológia, mely máskor hittudományi főiskolának vagy papi szemináriumnak neveztetett. Kebelében működött továbbá tanítóképző és líceummal összekapcsolt tanítóképző akadémia, s a hozzájuk tartozó gyakorlóiskola, melynek szintén többféle megnevezése volt: norma vagy normális iskola, schola vernacula, ill. nemzeti vagy mintaiskola. Mindemellett volt falai között az alapvetőnek és meghatározónak számító jogakadémiai és tanítóképzés mellett gimnázium, matematikai tanfolyam, rajziskola, fiú felsőkereskedelmi középiskola, mint tanintézetek, de szolgált más célokat is részben vagy egészében, tartósan vagy átmenetileg. Ez utóbbi vonatkozásában megemlíthető az internátus, a könyvtár, a dísz- és színházterem, a csillagda vagy Specula, a kápolna, a Herbárium és a Museum, no meg a nyomda. Ezek a járulékos intézmények általában az oktatási-nevelési feladatok elmélyítését szolgálták. Házon belüli további fontos létesítmények az ún. kommunális jellegűek:

szolgálati lakások, étkeзде, konyha, melléképületek stb. Többször a katonaság is lefoglalta, általában hadikórház céljára.

Nos e rendkívül sokrétű funkcióegyüttesből, melyet szolgált, mindennek előtt kiemelem az oktatással összefüggőeket, s *líceumi iskolák* gyűjtőfogalomként használom a három legjelentősebbet, jelesül a gyakorlóiskolával összekapcsolt tanítóképzőt, a jogakadémiát és a felsőkereskedelmi iskolát. Az intézménytörténet tehát a benne működő három kiemelkedő fontosságú iskola története.

Igen gazdag, mondhatni szinte áttekinthetetlen (az Egyházmegyei Tanfelügyelőségre vonatkozóan pl. még nem is rendszerezett) az anyag.

Átfogó, összefoglaló mű a tárgyban nem készült, a meglévő írások koherenciája és időbeli kontinuitása sem biztosított. Az irodalomban való kellő tájékozódás után tűnt ki, hogy az intézményegyüttes (líceumi iskolák) történetében több jelentős időszak feldolgozatlan. Ezeket a hiátusokat szeretném pótolni a dolgozatban. A feladat ezért, ha nem is számít korszakos jelentőségűnek, de kicsinynek sem mondható.

Hipotézis és kutatási probléma

1. Egyházi mecénatúra és alapítványok rendszere: külön is ki kell emelnünk az intézmény kezdettől elkötelezett, s mégis (az egyetemes nevelés és kultúra szempontjából jelentős) pártatlanságra törekvő, római katolikus jellegét. Lemérhetővé tenni és láttatni kívántam a püspökség (1802-től az egyházmegye diszmembratiojától érsekség) (Sugár 1984: 123) sokszor erőn felüli teher vállalását, törekvését a szűk körű, regionális érdekeken túllépő áldozatvállalásra, a nemzeti célok és a klerikus jelleg egymást erősítő hatásainak manifesztálódását a képzési célok megvalósulása érdekében.

2. Nil novum sub sole! Valóban nincs új a nap alatt, s ez a megállapítás különösen igaz az oktatás-nevelés elméleti, gyakorlati különböző eljárásaira. Megpróbáljuk ezért a líceumi iskolákban alkalmazott módszerek bemutatását akként elvégezni, hogy azok átszűrve az idő rostáján, mennyiben felelnek meg a ma követelményeinek, egyáltalán megfeleltethetőek-e korunk modern követelményeivel?

3. Régi és új iskolák működése megfelelő áttételekkel ideológiai, filozófiai, teológiai vonatkozásaiktól függetlenül összevethető.

A kutatás módszerei

A több mint két évszázadnyi, igen tág időkeret miatt a szűkítés praktikus módjául az kínálkozott, hogy a már publikált vagy alaposan feldolgozott jogiskolai és a Pyrker-féle tanítóképzős időszakokat csupán érintőlegesen tárgyaljuk, inkább a még feldolgozatlan epizódoknak adva helyet. Tulajdonképpen két feladat együttes megoldására volt szükség. El kellett végezni a hiányzó, legutóbbi időszakra vonatkozó adatok egybegyűjtését és a megelőző korszakok hézagmentes, de egységes szempontok szerinti vizsgálatát. A

feladat nagysága, de az időszak történésekben gazdag volta miatt is döntöttem (a teljesség igényének lehetőség szerinti szem előtt tartásával) a leglényegesebb vonatkozásoknak az időrend megszakítatlan folyamata szerinti vázlatos elemzése és értékelése mellett.

A módszer tehát a neveléstörténeti munkák esetében szinte kizárólagosnak tekinthető klasszikus összehasonlítás, a szinkron és diakron komparativitás, illetve a forráselemzés, forráskritika és a leíró oktatáspolitikai elemzés lett.

Mivel a korábban írott munkák nem fogták át az intézmény működésének teljes vertikumát és időspektrumát, a hiátusok kitöltésére, a fellelhető (egyébiránt rendkívül gazdag) források „egybegyűrésével” egy olyan szintézis megvalósítására törekedtünk, melynek nyomán az időbeni (űrök nélküli) folyamatos működés bemutathatóvá, s a változó profilú képzés kontinuitása lehetségessé válik.

2. Az eredmények összefoglalása

A címbeli 220 éves Líceum, a mai Eszterházy Károly Főiskola, kultúr-történeti jelentősége igen nagy. Ez nemcsak abban rejlik, hogy működésével jelentősen hozzájárult a magyar iskolaügy fejlődéséhez, vagy hogy fennállása alatt tanítványai sorából számos országos hírű tudós, művész, író, közéleti személyiség pedagógus és jogász került ki, hanem mint láthattuk, azok sokaságában, akiket kibocsátott. Az ő szívós akaratukból, elszántságukból, hivatástudatukból, emberségükből, nemes szellemükből fakadt. No meg a „genius loci”, a hely szelleméből is.

A Líceum történetének jellegzetes vonása a kontinuitás és változás egyisége. Létesítése óta egy-két rövid ideig tartó kényszerszünetet leszámítva, folyamatosan a magyar művelődés élvonalába tartozott, nemegyszer norma-jellegű, a többiek számára is mintául szolgáló tanulmányi rendszerével.

Ami a dolgozat befejeztével annak jelentőségét illeti, talán átfogó volta, a líceumi iskolák és az egyéb intézmények együttes áttekintésével könnyíti a tárgyban való tájékozódást. A levéltári dokumentumok és más eredeti források felkutatása és igényes feldolgozása akár a munka másodlagos bibliográfiaként való alkalmazását is lehetővé teszi (Mészáros 1992: 127).

A bevezetőben hangsúlyozott célunk bevallottan az volt, hogy ezt a sokféle intézményegyüttest működési modellként is bemutathassuk: az idők változásának megfelelően módosuló, mindenkor annak adekvát profilváltozásokat láttatni engedjük.

A némiképp a mai tanárképző jogelődének számító tanítóképző történetével azért foglalkoztam a többinél részletesebben, mert a pedagógusképzést s annak egri hagyományait kívántam előtérbe állítani.

A téma további részleteinek publikálásához, de újabb részleteinek és új szempontú megközelítésének kutatásához egyaránt gazdag kézirat- és kópia- anyaggal rendelkezem. Kiemelkedő az Egyházmegyei Tanfelügyelőség működésére vonatkozó, páratlanul gazdag, ugyanakkor még egyáltalán nem kutatott anyagot az Egri Érseki Főegyházmegyei Levéltárban.

Tervezem a munka további részeinek, egy formabontó, nem szokványos iskola- és intézménytörténetnek a megírását, melyben a líceumi iskolák belső világának érzékeltetése lenne egyik célom, s emellett a régi és jelenkori pedagógiai eljárások, módszerek: a *gyakorlat* elemző vizsgálatát.

2.1. Az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet története

Az egri érseki római katolikus tanítóképző intézetet Pyrker J. László egri érsek alapította 1828-ban. Mint magyar tanítási nyelvű önálló tanítóképző intézet a legelső az országban. Az intézet anyagi megalapozására Pyrker érsek 5000 váltóforintot adományozott, azonkívül egyidejűleg adakozásra szólította fel az egri főkáptalant, továbbá az egyházi és világi papokat. A felhívásnak élénk visszhangja támadt, és csakhamar közel 30 000 Ft gyűlt egybe az intézet fenntartására. A szervezési munkálatokat az intézet első igazgatója Rajner Károly választott püspök, érseki helyettes végezte. Első elhelyezését a Káptalan-soron lévő Foglár-féle nevelőintézetben (a mai Kosuth L. u. 8.) nyerte. Megalapításakor az intézet két évfolyamú volt. Tanítási tervét az intézet tanárai dolgozták ki, és azt a helytartótanács hagyta jóvá (Maskovics 1843: 20).

1843/44-ben Pyrker érsek továbbfejleszti; a rendes tanári állások számát kettőre emeli és a kor szükségleteinek megfelelően a tantervét is módosította. Nemzeti szempontból nagyjelentőségű volt (eltérően más állami intézetektől) azon intézkedése, hogy Magyarország történetét rendes tantárggyá tette. Az abszolutizmus idején sok megpróbáltatásnak volt kitéve; hazafias szelleme miatt nemegyszer fenyegette a bezárás veszélye.

A népoktatásról szóló 1868: XXXVIII. tc. értelmében a tanítóképzőket átszervezték három évfolyamúvá. Ennek Bartakovics Béla érsek 1870-ben szerzett érvényt, Tárkányi Béla kanonokra, az intézet akkori igazgatójára bízva ezt a munkát.

Az angolkisasszonyoknak 1874-ben megnyílt egri tanítónőképzője sokáig erre támaszkodott. Egy volt a két intézet igazgatója és tanári kara, még évkönyveiket is közösen adták ki. Samassa József érseksége idején az 1886/87. iskolaévben négy évfolyamúvá fejlesztették, majd Szmrecsányi Lajos dignitása idején hat, illetve öt évfolyamú lett. Fordulópontot jelentett az 1937/38-as iskolai év, amikor Szmrecsányi Lajos érsekfőpásztor páratlan bőkezűséggel kibővítette, teljesen új bútorzattal, berendezéssel és felszere-

léssel látta el, gyakorlóiskoláját pedig kéttagozatúvá fejlesztette, így válhatott a legkorszerűbben felszerelt hazai képzővé.

Az intézet első igazgatója Rajner Károly c. püspök, nagyprépost, a tudományok, művészetek és a nevelés nagy barátja, majd 1846–48-ig Léway Sándor c. püspök nagyprépost vezette. Az elnyomatás idején hazafias szónoklatai és magatartása miatt bebörtönözték, és halálra is ítélték. Lipovnitczky János kanonok az 1847/48. tanévben lett igazgató. Az ő igazgatói működése nem sokáig tartott, mert az ifjúság a szabadságharcba vonult, és e miatt az iskola működése megszakadt. Utóda Bezzegh András kanonok. 1854-1859 között felváltva Stipula József és Németh Mihály kanonok és Szaitz Antal prépost c. kanonok, igazgatták az intézetet. Tárkányi J. Béla kanonok 1868. áprilisában foglalta el az igazgatói széket és 1877-ben vált meg a tanítóképzőtől, amikor a Szent István Társulat igazgatója lett. 1872/74-ben átmenetileg, helyettesi minőségben Vincze Alajos töltötte be az igazgatói tiszteletet. Zsendovits József kanonok 1892 irányította az áttérést a négy évfolyamú képzésre. 1892 és 1898 között Vincze Alajos az igazgató. 1898-1909. között Katinszky Gyula kanonok vette át a nagy felelősséggel járó örökséget. Babik József igazgató-tanár átmeneti megbízatása után Venczell Ede hittanár, későbbi prelátus-kanonok következett 1901 és 1921 között. Utóda Csanády László tb. kanonok, tanügyi főtanácsos volt, aki az ötéves képzésre való áttérést vezette le. 1938. szept. 1-től Somos Lajos utolsóként vezette egészen az államosításig Pyrker érsek első magyar tanítóképzőjét.

Az intézet tanárai közül irodalmi munkásságukkal kitűntek: Payer Antal költő, Mindszenty Gedeon, az új magyar katolikus líra megteremtője; Répássy János, Gárdonyi Géza irodalomtanára; Babik József hitszónok és író; Zsaskovszky Ferenc, a magyar énekköltészet nagy hírű mestere; Lányi Ernő és Poggatschnigg Guidó zencszerzők; Breznay Imre, Eger város történetének fáradhatatlan kutatója (Benkóczy 1928: 56).

Az intézet tanítványai közül kiemelkedtek: Gárdonyi Géza író, a nagy magyar tanító. Egry György népiskolai igazgató-tanító, kiváló meseíró, elbeszélő és tanügyi író. Balázs Béla kir. főigazgató, tanügyi főtanácsos. Kenyeres Elemér egyetemi m. tanár, a gyermeklélektan nagynevű kutatója, Fekete József tanügyi főtanácsos, óvónőképző-intézeti igazgató, tanügyi író, Orel Géza c. kir. főigazgató, tanügyi író.

2.2. Az Egri Érseki Jogakadémia története

Az egri jogiskolát Foglár György egri kanonok, c. püspök alapította, eredetileg internátusnak gondolva el, 1740-ben. Az új iskola létrehozását sok szempont érlelte, melyek közül legfontosabbként azt tüntette fel, hogy a független ügyvédi pályákra mindaddig főként protestánsok igyekeztek. A

püspök megállapítja, hogy ők is autodidaktákból kerültek ki, és csupán az ügyvédi gyakorlatban sajátították el a mesterséghez szükséges ismereteket.⁵ Az alapító célja az volt, hogy az itt képezített hallgatók olyan katolikus jogtudókká váljanak, akik el tudják látni ügyeiket, és nem szorulnak ügyvédekre.

Az intézet hallgatói katolikus nemes ifjak voltak, vagy szabad királyi városok polgárainak fiai. Felvételnél a származásukat igazolniuk kellett. A tanári kar két jogtanárból és a történelmet, ill. a matematikát tanító harmadik tanárból állt.

A leckerend szerint 1768-ban pl. délelőtt 8–9-ig a jogászok matézist hallgattak, 9–10-ig a két jogtanár két csoportban tartotta az óráit. Délután kettőtől háromig ismét jogi előadások voltak, háromtól négyig pedig újból matematika, de ez utóbbi helyett a kánonjogot is választhatták. A legkorábbi időszakban a tanfolyam ideje két év volt, melynek elvégzése után végbizonyítványt kaptak.

Az egri jogiskola működésének kezdeti szakaszában nem tarozott a legnépesebb intézetek közé. A XIX. sz. harmadik harmadáig, amikor kialakult a királyi és felekezeti jogakadémiák rendszere, ebből a szempontból közepes méretűnek számító főiskola volt,^{és} az is maradt a vizsgált polgári korszak végéig.

Az alapító Foglár kanonok alapítványa mellett (ezt a tulajdonában lévő ún. Handler-ház, + 50 000 rénes Ft készpénz és annak 3 000 Ft-ra rúgó kamatjövedelme képezte), ill. halála után hagyatékából további 2 000 Ft, (két kispap képzésére, és tankönyvek) toldotta meg. „Foglár p. halála után Barkóczy püspök karolta fel a jogiskola sorsát; pedig annál melegebb érdeklődéssel és jóakarattal, mert az nagyon is belevágott és becélt a saját messzeszárnyaló terveinek hálózatába. Ő lelkes barátja s ápolója volt a tanügynek 1754-ben újon rendezte Egerben a teológiai stúdiumot, kivéven a jezsuiták kezéből, s világi papjaira bízta. A következő évben felállította a filozófiai két-éves tanfolyamot is, ugyancsak a megyei papság keze alatt. 1760-ban a kassai papnevelőt átplántálta Egerbe, s az ittenivel olvasztotta össze. Könyvnyomdát állított ugyanitt Egerben. Minden arra mutat –amit ő maga nyíltan is kijelentett minden alkalommal– hogy ő egy nagyszabású korszerű főiskolának, olyan egyetem-félének létrehozásán járatta elméjét” (Udvardy 1898: 13).

Esterházy püspök 1763-ban a királynőhöz intézett folyamodványában támogatást kér a magasztos tervhez, a kelet-magyarországi egyetem egri kifejlesztéséhez, amelyre azért is nagy szükség lenne, mert a nagyszombati,

⁵ „... oly kevés volt a katolikus ügyvéd, hogy a katolikus uraságok, még a prelátusok is, kénytelenek többnyire *akatólikus* ügyvédekre bízni ügyeiket és sokszor legkényesebb titkaikat is ...” (Udvardy 1898. 1-2.)

bécsi és grazi egyetemek igen távol vannak innen. Az ennek székhelyéül felajánlott újonnan épített líceum 20 év alatt, 1785-re készült el. A jogi kar mellett ide költözött a filozófiai és a teológiai kar is.

Az 1777-es Ratio úgy szabályozta a joglíceumok helyzetét, hogy az országos felsőoktatási hálózat rendszerében „csak a főkormányra nézve van különbség a főpapi líceum és a királyi jogakadémiák között”

II. József 1783-ban beszüntette az állami jogakadémiákon kívüli jogi és filozófiai tanfolyamokat. Egerben is, az 1783/84-es tanévvel, de a császár halála után ismét megnyílhatott (Halmai 1987: 143).

A II. Ratio Educationis után a jogi tanszékek számát háromra emelték ugyan, de a tanintézet részleges autonómiájára vonatkozóan a törvény nem hozott újat, csupán az addigi rendeleteket kodifikálta.

Az 1848/49-es évben is szünetelt a tanítás, elsősorban azért, mert a hallgatók tömegesen álltak be nemzetőrnek, majd 1850 elején a császári helytartótanács (többek közt a nemzetőrök miatt is), rendeletileg rekesztette be a jogiskola működését, az abszolutizmus ideje alatt mindvégig szünetelt. A jogi tanfolyam az 1861/62-es iskolaévben nyithatja meg kapuit újra, felemelve egyben az oktatási időt három évre. Az első évfolyam tantárgyai a jogi és államtudományi enciklopédia, észjog és magyar történelem, valamint a római jog és a statisztika (mindegyik tíz órában). A II. évben magyar magánjogot hallgatnak, politikát, kánonjogot, büntetőjogot és büntetőeljárást meg bányajogot. A III. évben osztrák magánjogot, váltó- és kereskedelmi, továbbá pénzügyi-politikai jogot hallgattak. Ugyancsak a végzősök tanterve tartalmazta a magyar közjogi és közigazgatási szabályokat, valamint a polgári törvénykezés szabályait (perrendtartás).

„1874-ben a 12. 917/1874-es vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet új egységes szervezeti szabályzatot ír elő az állami és a felekezeti jogakadémiák, így az egeri líceum részére is. Ennek „gyökeres újítása”-ira utaltunk már: közelebb hozni a jogakadémiákat az egyetemi tanulmányi rendhez; rangját és jogállását tekintve a jogi főiskolákat egyetemi expozitúrákká tenni. Az akadémiai tanfolyamok ezen túl négyévesek – feljogosítván a jogakadémiákon végzett hallgatókat közvetlenül a doktori rigorozumokra is mehetni” (Udvardy 1898: 443).

A tantárgyakat a két felső évi tanfolyamon a bifurkáció^{elvének} megfelelően csoportosították, a vizsgákat a főtárgyakra korlátozták (összesen négyet rendelték el), valamint két alap- és két államvizsgát írtak elő.

E rendelkezés szüntette meg lényegében a magántanulási jogot (amely rendelkezést 1883-ban újólag megerősítették), ezt csupán kivételes esetekben megengedve, mint pl. előrehaladott életkor vagy „közszolgálatban való sikeres alkalmazkodás”. A jog- és államtudományok tanítására nyolc tanszé-

ket hoztak létre: római jogit, a bölcseletit és büntetőjogit, a statisztikait, a jogtörténetit (és egyházjogit), valamint a magyar közjogit.

Az 1870-es évek végén kísérletek történtek általában az akadémiai jogászképzés visszaszorítására (főként a felekezeti főiskolák vonatkozásában), felmerült az egri joglíceum megszüntetésének a gondolata is, erre azonban a tárgyalt időszakban semmiképpen nem kerülhetett sor.

1883-ban, a jogi oktatásban újabb reformokat vezettek be, amelyek azonban az 1874. évi szabályzatok rendelkezéseivel nem szakítottak gyökeresen, csupán tanulmányi és vizsgarend módosításokra terjedtek ki. Ezek némelyike igen lényeges viszont. Kimondták, hogy végbizonyítványt csak azok a hallgatók nyerhetnek, akik nyolc teljesen beszámítható tanfélév hallgatását igazolni tudják.⁶

Külön fejezetben érdemes foglalkozni Samassa József egri érsek betervezésével, amelyben a vallás- és közoktatási miniszternek a felekezeti jogakadémiák számának korlátozásával kapcsolatos tervére reagál 1880-ban (Halmai 1987: 145).

Samassa érsek végtére nagyon is világosan érzékeli a jogi képzés területén meglevő anomáliákat: „... szembeszökő tünetére közviszonyainknak kell rámutatnom, melyekre... mindenütt ráakadunk [s amely] egyfelől közoktatásunk, másfelől állami életünk szervezetét egymással szembeállítja. Mert míg egyrészt a közoktatást az állam a nyugati államok mintájára szervezi, az iskola is joggal igényeli, hogy az általa adott szakképzettség jelentősége az állami tevékenység köreiből nem csak elvi, hanem tényleges kifejezést nyerjen az iskola szervezetének megfelelően, addig másrészt kivált a földbirtokban beállott nagy válság ... és szegényedés mindig új elemeket sodor a létért való küzdelembe és a jogi képzettséget igénylő pályákat ellepi a sokaság ... a szakképzettséget a versenytérről leszorítja, a kinevezés alá eső állások betöltésénél is sokszor előnyben van, de kivált a közigazgatás összes területéhez, melynek művelése nincs qualificatiohoz kötve... Így az államélet és a közoktatás szervezete nem üt össze” (Halmai 1987: 147).

A jogakadémiák mint fontos műhelyek rendhagyó, meghatározó szerepet játszottak tehát a magyar felsőoktatás szervezett rendszerében, így az egri jogakadémia is. Nemkülönben a fokozatosan kiépülő polgári társadalom életének minden szektorában és minden szintjén lényegében a XVIII. sz.-tól a két világháború közötti, de még az azutáni időkig is, különösen az első világháború időszakával bezárólag terjedő időkeretben.

⁶ Ezen a területen ugyanis a korábbiakban zavarokat okozott a hallgatók önkéntes katonai szolgálatának teljes értékű beszámítása, s ez a gyakorlat időszakonként tömegessé vált.

A jogi főiskolák létrejötte, megerősödése, speciális arculatuk kialakulása többféle törekvés eredője volt; elsősorban természetesen a Ratio Educationis óta foganatosított állami rendelkezéseikéi és meghatározóan a katolikus és protestáns főiskolákon (jellemzően az egri esetben is) az erre irányuló felekezeti törekvésekéi.

A kultuskormányzat kiemelten jelentős szerepet szánt ezeknek az akadémiaiakra az igazgatási és közigazgatási szakértelmiségi réteg létrehozásában. Okát és eredményét ezeknek az intézményeknek a gyakorlati képzésre történő orientációjában láthatjuk.

Az államélet praxisa és az oktatási rendszer közötti tartalmi és szervezeti anomáliáktól függetlenül a fenti szerepüket egészen a XX. sz. első harmadáig-feléig erőteljesen és jól kimutathatóan megtartották párhuzamosan az értelmiségi pályák honorációjának tradícióinak fokozatos leépülésével.

2.3. Az Egri Római Katolikus Fiú Felsőkereskedelmi Iskola története

Az Egri Római Katolikus Fiú Felsőkereskedelmi Iskola alapítását 1921. szept. 13-án, 153396/1921. VII. B. M. sz. rendeletében engedélyezte a vallás- és közoktatásügyi miniszter. Az egri iskola volt az ország első keresztény felekezeti jellegű fiú felsőkereskedelmi iskolája. 1921. okt. 17-én 31 tanulóval kezdődött el a tanítás. A tantestület kizárólag óraadókból állt, a megbízott igazgató Veszprémy Dezső volt, majd Ágoston Béla mint megbízott, akinek betegsége miatt 1923-tól, amikor a nyilvánossági jogot is megkapta az iskola, Kántor Nándor. 1923–1939. között dr. Óriás Nándor az egri érseki jogakadémia nyilvános rendkívüli tanára látta el az igazgatói teendőket. Ebben a tanévben a három rendes tanári állást dr. Angyal Lajossal, dr. Lénárt Jánossal és dr. Scheffler (Somlay) Mihállyal töltötték be. Az osztályok számának bővülésével folyamatosan együtt bővült a tantestület is. 1927-től Székely Lászlóval, 1928-tól Huber Ferencsel erősödött. 1928-ban már párhuzamos osztályokkal indult az első évfolyam. 1937-től pedig már minden évfolyamon vannak párhuzamos osztályok, sőt 1941-től a harmadik párhuzamos osztály megnyitása is szükségessé válik a jelentkezők nagy száma miatt. A testület 1930/31-ben Peller Ernő, Sulyok György tanárokkal bővült. Az ekkor már 10 éves intézetben egészséges közszellem uralkodott, aminek bizonyosságát az egyensapka népszerűsége adta. Ez 1923-tól az érsek úr engedélyével a Szmrecsányi nemzetség színeinek (kék) felhasználásával készült.

A tanulók egészségi állapotára már ekkor is iskolaorvos vigyázott dr. Besznay István személyében.

Ifjúsági egyesületként működött az intézetben a Mária-kongregáció, az önképzőkör és a 294. sz. Eszterházy Károly cserkészcsapat. A Gyorsírókór két csoportokban, a Wesselényi sportkör (1923-ban alakult) játék, atlétika,

úszás, téli sportok és céllövészeti szakosztályokkal. 12 tagú vonós zenekara is volt az iskolának.

A kereskedelmi iskolák számára 1930-ban új érettségi szabályzatot állítottak össze, mely az érettségit jelentősen megszigorította. A reálkereskedelmi szemlélettől a közgazdasági szemlélet felé fordult a figyelem.

1936/37-től Bakó Jenő, Barta Sándor, 1938/39-től dr. Ebergényi Tibor és Kerekes Sándor, 1939/40-től Oltai Rudolf tanárokkal egészült ki a testület. 1939 nyarán megvált az intézettől dr. Óriás Nándor, aki a pécsi Erzsébet Tudományegyetem római jog tanszékére került nyilvános rendkívüli tanárként. Az igazgatói tisztségben dr. Angyal Lajos követte (1939–45).

Az iskola 8 osztályába 1940/41-ben 270 tanuló járt, illetve nyolc rendes tanár, három helyettes és három óraadó tanított. A tanulmányi eredmény alapján a kereskedelmi iskolák rangsorában az egri a középértéket képviselte a maga 2,97-es átlagával.

Az oktatás egyre gyakorlatiasabbá vált: heti 3 órában 50 írógépen dolgoztak a tanulók, s ugyancsak 50 átírógépen (átíró)könyvelés is folyt könyvtelből. Emellett számológépek, mikroszkópok, analitikai mérlegek, logarícek stb. álltak az oktatás rendelkezésére, a jól felszerelt szertárak mellett.

Az iskola növendékeit és tanárait bensőséges meleg kapcsolat fűzte össze a kezdetektől. A végzett diákok visszajártak, s ma is működik az öregdiákok baráti köre.

A kereskedelmi iskola megalakulásától 1949-ig a Líceumban (ma Eszterházy Károly Főiskola) működött. Kezdetben a II. emelet keleti szárnyában, majd a bővülés nyomán az egész II. emeletet elfoglalta, de voltak termei az I. és IV. emeleten, sőt a csillagvizsgálóban is.

1943-tól a második világháború hatása egyre erőteljesebben érződött. Az 1943/44-es tanév nov. elején kezdődött és már márc. 31-én be is fejeződött. 1944 őszén a hadműveletek miatt okt. 2-től dec. 14-ig szünetelt a tanítás. Dec. 14-én a párhuzamos osztályokat összevonva 4 osztályban kezdődött meg a tanítás. A keristák derekasán kivették részüket a városi romeltakarításból is.

1945 áprilisától ideiglenesen Bakó Jenő látta el az igazgatói teendőket, szeptembertől pedig Barta Sándor a megbízott igazgató. 1946 ápr.-ban dr. Lénárt János kap igazgatói megbízást. A súlyos inflációt követő stabil pénz, a forint megjelenése után hozzá lehetett kezdeni a megrongálódott könyvtár és a szertárak helyreállításához, illetve fejlesztéséhez.

1948. június 16-án az 1948. XXXIII. tv. alapján megtörtént az egri Római Katolikus Kereskedelmi Középiskola államosítása (Kikli 1991: 72).

4. Az értekezés témakörével kapcsolatos publikációk

Az egri tanítóképzés története az 1912 és 1945 közötti időszakban 1996. *Pedagógusképzés*. 1–2: 190–198.

Hivatkozások

Benkóczy Emil 1928. *Pyrker első magyar tanítóképzője*. Eger. Lyceumi Nyomda

Halmai István 1992. Az érseki jogakadémia a jogi felsőoktatás rendszerében. Az *EKTF Tudományos Közleményei*, XVIII/5.

Kikli Tivadar 1991. *Magvetés, az egri fiú felsőkereskedelmi középiskola története*. Eger.

Maskovics Mihály 1843. *A falusi iskola-mesteri hivatalra készítendőek számára az egri anyamegyében alapított intézetnek rövid leírása*. Eger. Lyceumi Nyomda.

Mészáros István 1992. Egyetemszervezési tervek Egerben. Az *EKTF Tudományos Közleményei*, XXL. Eger.

Sugár István: 1984. *Az egri püspökök története*. Szent István Társulat Budapest.

Udvardy László 1896. *Az egri érseki joglíceum története*. Lyceumi Nyomda, Eger.

